Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

29 mai 2018 *

„Trimitere preliminară – Protecția bunăstării animalelor în momentul uciderii – Metode speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase – Sărbătoarea musulmană a Sacrificiului – Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 – Articolul 2 litera (k) – Articolul 4 alineatul (4) – Obligația de a efectua sacrificarea religioasă într-un abator care respectă cerințele Regulamentului (CE) nr. 853/2004 – Validitate – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolul 10 – Libertatea de religie – Articolul 13 TFUE – Respectarea obiceiurilor naționale în materie de ritualuri religioase”

În cauza C-426/16,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul de Primă Instanță neerlandofon din Bruxelles, Belgia), prin decizia din 25 iulie 2016, primită de Curte la 1 august 2016, în procedura

Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW și alții

împotriva

Vlaams Gewest,

cu participarea:

Global Action in the Interest of Animals (GAIA) VZW,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul K. Lenaerts, președinte, domnul A. Tizzano (raportor), vicepreședinte, doamna R. Silva de Lapuerta, domnii M. Ilešič, J. Malenovský și E. Levits, președinți de cameră, domnii E. Juhász, A. Borg Barthet, C. Lycourgos, M. Vilaras și E. Regan, judecători,

avocat general: domnul N. Wahl,

grefier: doamna M. Ferreira, administrator principal,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 18 septembrie 2017,

luând în considerare observațiile prezentate:

– pentru Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen VZW și alții, de J. Roets, advocaat;

– pentru Vlaams Gewest, de J.-F. De Bock și de V. De Schepper, advocaten;

* Limba de procedură: neerlandeza.

– pentru Global Action in the Interest of Animals (GAIA) VZW, de A. Godfroid și de Y. Bayens, advocaten;

– pentru guvernul estonian, de N. Grünberg, în calitate de agent;

– pentru guvernul neerlandez, de M. Bulterman și de B. Koopman, în calitate de agenți;

– pentru guvernul Regatului Unit, de G. Brown, în calitate de agent, asistată de A. Bates, barrister;

– pentru Consiliul Uniunii Europene, de E. Karlsson, de S. Boelaert și de V. Piessevaux, în calitate de agenți;

– pentru Comisia Europeană, de A. Bouquet, de H. Krämer și de B. Eggers, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 30 noiembrie 2017,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii (JO 2009, L 303, p. 1, rectificare în JO 2014, L 326, p. 5) coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament.

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între diferite asociații musulmane și organizații de coordonare ale moscheilor care își desfășoară activitatea pe teritoriul Vlaams Gewest (Regiunea Flamandă, Belgia), pe de o parte, și această din urmă regiune, pe de altă parte, în legătură cu decizia adoptată de Vlaams minister van Mobiliteit, Openbare Werken, Vlaamse Rand Toerisme în Dierenwelzijn (ministrul flamand al mobilității, lucrărilor publice, periferiei flamande, turismului și bunăstării animalelor, denumit în continuare „ministrul regional flamand”) de a nu mai autoriza, începând cu anul 2015, în perioada Sărbătorii musulmane a Sacrificiului, sacrificarea religioasă a animalelor fără asomare în unități de sacrificare temporare situate în comunele din Regiunea Flamandă.

Dreptul Uniunii

Regulamentul nr. 853/2004

3 Considerentul (18) al Regulamentului (CE) nr. 853/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 de stabilire a unor norme specifice de igienă care se aplică alimentelor de origine animală (JO 2004, L 139, p. 55, Ediție specială, 03/vol. 56, p. 71) prevede:

„(18) Este necesar ca cerințele privind structura și igiena menționate de prezentul regulament să se aplice tuturor tipurilor de unități, inclusiv întreprinderilor mici și abatoarelor mobile.”

4 Articolul 4 alineatul (1) din acest regulament prevede:

„Operatorii din sectorul alimentar introduc pe piață produsele de origine animală produse în [Uniunea Europeană] numai dacă au fost preparate și manipulate exclusiv în unitățile:

(a) care respectă condițiile corespunzătoare din Regulamentul (CE) nr. 852/2004 [al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind igiena produselor alimentare (JO 2004, L 139, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 44, p. 173] și din anexele II și III la prezentul regulament și celelalte cerințe care se aplică produselor alimentare

și

(b) care au fost înregistrate sau, în cazurile prevăzute la alineatul (2), autorizate de autoritatea competentă."

Regulamentul nr. 1099/2009

5 Regulamentul nr. 1099/2009 stabilește reguli comune statelor membre pentru protecția bunăstării animalelor în momentul sacrificării sau al uciderii.

6 Considerentele (4), (8), (15), (18), (43) și (44) ale acestui regulament au următorul cuprins:

„(4) Bunăstarea animalelor constituie o valoare [a Uniunii] consacrată prin Protocolul (nr. 33) privind protecția și bunăstarea animalelor anexat la Tratatul de instituire a Comunității Europene [denumit în continuare «Protocolul (nr. 33)»]. Protecția animalelor în momentul sacrificării sau uciderii este un subiect de interes public care afectează atitudinile consumatorilor față de produsele agricole. În plus, îmbunătățirea protecției animalelor în momentul sacrificării contribuie la ameliorarea calității cărnii, având, de asemenea, un efect pozitiv indirect asupra securității muncii în abatoare.

[…]

(8) […] [L]egislația comunitară din domeniul siguranței alimentare aplicabilă abatoarelor a fost modificată în mod substanțial prin adoptarea [Regulamentului (CE) nr. 852/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 29 aprilie 2004 privind igiena produselor alimentare (JO 2004, L 139, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 44, p. 173)] și a Regulamentului [nr. 853/2004]. Regulamentele menționate subliniază responsabilitatea operatorilor din sectorul alimentar cu privire la asigurarea siguranței alimentare. Abatoarele fac, de asemenea, obiectul unei proceduri de aprobare prealabilă, în cursul căreia autoritatea competentă examinează construcția, amenajarea și echiparea lor, pentru a verifica dacă acestea corespund normelor tehnice privind siguranța alimentară. Este necesar ca abatoarele, precum și construcția, amenajarea și echiparea lor să țină cont mai mult de preocupările privind bunăstarea animalelor.

[…]

(15) Protocolul (nr. 33) subliniază, de asemenea, necesitatea de a respecta actele cu putere de lege și actele administrative, precum și obiceiurile din statele membre, referitoare, în special, la ritualuri religioase, tradiții culturale și moșteniri regionale atunci când se formulează și se pun în aplicare politicile [Uniunii], cum ar fi agricultura și piața internă. Prin urmare, este necesară excluderea din domeniul de aplicare al prezentului regulament a manifestărilor culturale în cazurile în care respectarea cerințelor de bunăstare a animalelor ar afecta în mod negativ însăși natura manifestărilor respective.

[…]

(18) Derogarea de la asomare în cazul sacrificărilor religioase care au loc în abatoare a fost acordată prin Directiva 93/119/CE [a Consiliului din 22 decembrie 1993 privind protecția animalelor în momentul sacrificării sau uciderii (JO 1993, L 340, p. 21, Ediție specială, 03/vol. 14, p. 157)]. Din moment ce dispozițiile [dreptului Uniunii] aplicabile sacrificării religioase au fost transpuse în mod diferit în funcție de contextele naționale și din moment ce normele naționale țin cont de dimensiuni care depășesc scopul prezentului regulament, este important ca derogarea de la asomarea animalelor înaintea sacrificării să fie menținută, lăsând, totuși, un anumit grad de subsidiaritate fiecărui stat membru. Prin urmare, prezentul regulament respectă libertatea de religie și dreptul persoanelor de a-și manifesta religia sau convingerea prin intermediul cultului, învățământului, practicilor și îndeplinirii riturilor, astfel cum acestea au fost consacrate prin articolul 10 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

[…]

(43) Sacrificarea fără asomare necesită o tăiere a gâtului efectuată cu precizie cu un cuțit ascuțit, pentru a reduce la minimum suferința. În plus, animalele care nu sunt imobilizate în mod mecanic după tăierea gâtului tind să încetinească procesul de sângerare, prelungind astfel în mod inutil suferința. Animalele din speciile bovine, ovine și caprine sunt cele mai comune specii sacrificate cu folosirea acestei proceduri. Din acest motiv, rumegătoarele sacrificate fără asomare ar trebui să fie imobilizate în mod mecanic și individual.

(44) Se înregistrează permanent progrese științifice și tehnice în privința manipulării și imobilizării animalelor în abatoare. Prin urmare, este important să fie autorizată Comisia să modifice cerințele aplicabile manipulării și imobilizării animalelor înainte de sacrificare, menținând, în același timp, un nivel ridicat de protecție a animalelor.

[…]”

7 Articolul 1 din Regulamentul nr. 1099/2009, intitulat „Obiectul și domeniul de aplicare”, prevede, la alineatul (3), următoarele:

„Prezentul regulament nu se aplică:

(a) atunci când animalele sunt ucise:

[…]
(iii) în cadrul manifestărilor culturale sau sportive;

[…]”

8 Articolul 2 din acest regulament, intitulat „Definiții”, are următorul cuprins:

„În sensul prezentului regulament, se aplică următoarele definiții:

[…]

(f) «asomare» înseamnă orice proces provocat în mod intenționat care determină pierderea cunoștinței și a sensibilității fără durere, inclusiv orice proces care determină moartea imediată;

(g) «ritual religios» înseamnă o serie de acțiuni care se referă la sacrificarea animalelor [și] care sunt stabilite de o religie;

[…]

(k) «abator» înseamnă orice unitate utilizată pentru sacrificarea animalelor terestre care intră în domeniul de aplicare al Regulamentului […] nr. 853/2004;

[…]”

9 Articolul 4 din Regulamentul nr. 1099/2009, intitulat „Metode de asomare”, prevede:

„(1) Animalele vor fi ucise doar după asomare, în conformitate cu metodele și cerințele specifice referitoare la aplicarea metodelor respective prevăzute în anexa I. Pierderea cunoștinței și sensibilității se menține până la moartea animalului.

[…]

(4) În cazul animalelor supuse unor metode speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase, cerințele prevăzute la alineatul (1) nu se aplică atunci când sacrificarea are loc într-un abator.”

Litigiul principal și întrebarea preliminară

10 Astfel cum reiese din dosarul prezentat Curții, Sărbătoarea musulmană a Sacrificiului (denumită în continuare „Sărbătoarea Sacrificiului”) este o celebrare organizată în fiecare an, timp de trei zile, de musulmanii practicanți, pentru a respecta un precept religios specific.

11 Din cererea de decizie preliminară rezultă că un număr mare de musulmani practicanți din Belgia consideră că este datoria lor religioasă să sacrifice sau să ceară să li se sacrifice, de preferință în prima zi a acestei sărbători, un animal a cărui carne este după aceea parțial consumată de familie, iar parțial este împărțită persoanelor nevoiașe, vecinilor și rudelor mai îndepărtate.

12 În rândul majorității comunității musulmane din Belgia ar exista un consens, exprimat de Consiliul teologilor din cadrul executivului musulmanilor din acest stat membru, în sensul de a considera că această sacrificare trebuie să se efectueze fără asomarea prealabilă a animalelor și ținând seama de celelalte cerințe ale ritualului aferente acestei sacrificări (denumită în continuare „sacrificare religioasă”).

13 În aplicarea articolului 16 alineatul 2 din loi du 14 août 1986 relative à la protection et au bien être des animaux (Legea din 14 august 1986 privind protecția și bunăstarea animalelor) (*Belgisch Staatsblad*, 3 decembrie 1986, p. 16382), arrêté royal du 11 février 1988 relatif à certains abattages prescrits par un rite religieux (Decretul regal din 11 februarie 1988 privind anumite sacrificări prevăzute de ritualuri religioase) (*Belgisch Staatsblad*, 1 martie 1988, p. 2888) prevedea că, în Belgia, sacrificările prevăzute de un ritual religios puteau fi efectuate numai în abatoare autorizate corespunzător cerințelor legale (denumite în continuare „abatoare autorizate”) sau „în unități autorizate de ministrul responsabil cu agricultura, după consultare cu ministrul responsabil cu sănătatea publică” (denumite în continuare „unități de sacrificare temporare”).

14 În temeiul acestei reglementări, ministrul federal belgian a autorizat, în fiecare an, începând cu anul 1998, unități de sacrificare temporare care, împreună cu abatoarele autorizate, au permis să se asigure sacrificările religioase în perioada Sărbătorii Sacrificiului, compensând astfel insuficiența capacității abatoarelor autorizate, generată de creșterea cererii în această perioadă.

15 După consultarea comunității musulmane, Serviciul Public Federal pentru Sănătatea Publică, Siguranța Lanțului Alimentar și Mediu a publicat, la diferite date, până în 2013, un „manual” pentru organizarea Sărbătorii Sacrificiului care cuprindea recomandări pentru deschiderea și pentru exploatarea unităților de sacrificare temporare.

16 În urma celei de a șasea reforme a statului, competența pentru bunăstarea animalelor a fost transferată la regiuni începând cu 1 iulie 2014. Astfel, pentru a gestiona organizarea Sărbătorii Sacrificiului din anul 2014 pe teritoriul său, Regiunea Flamandă a adoptat, la rândul său, un manual, comparabil cu manualul federal din anul 2013, în care se arăta că unitățile de sacrificare temporare puteau fi autorizate prin intermediul unei autorizații individuale acordate de ministrul competent pentru o perioadă determinată, cu condiția să se observe pe o distanță rezonabilă o capacitate insuficientă de sacrificare în abatoarele autorizate și sub rezerva respectării unei serii de condiții legate de echipamente și de cerințe operaționale.

17 Totuși, la 12 septembrie 2014, ministrul regional flamand a anunțat că, începând cu anul 2015, nu va mai elibera autorizații pentru unități de sacrificare temporare în care să fie posibilă efectuarea sacrificării religioase în perioada Sărbătorii Sacrificiului, pentru motivul că astfel de autorizații ar fi contrare dispozițiilor Regulamentului nr. 1099/2009 și în special normei prevăzute la articolul 4 alineatul (4) din regulament coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, în temeiul căreia animalele supuse unor metode speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase pot fi sacrificate fără asomare numai în abatoare care respectă cerințele Regulamentului nr. 853/2004.

18 La 4 iunie 2015, ministrul respectiv a transmis primarilor orașelor și comunelor flamande o circulară prin care i-a informat că, începând cu anul 2015, toate sacrificările de animale fără asomare, inclusiv sacrificările religioase care au loc în cadrul Sărbătorii Sacrificiului, trebuiau efectuate numai în abatoare autorizate, care respectă cerințele Regulamentului nr. 853/2004 (denumită în continuare „circulara atacată”).

19 Ministrul regional flamand a făcut trimitere în special la un document al Direcției Generale (DG) Sănătate și Siguranță Alimentară din cadrul Comisiei Europene, publicat la 30 iulie 2015 și intitulat „Audit efectuat în Belgia între 24 noiembrie și 3 decembrie 2014, pentru a evalua controalele privind bunăstarea animalelor în momentul sacrificării și operațiunile conexe” [DG(SANTE) 2014-7059 – RM]. Acest document arăta astfel că „uciderea animalelor fără asomare în scopul unor ritualuri religioase în afara unui abator nu respectă [R]egulamentul [nr. 1099/2009]”.

20 În acest context, la 5 februarie 2016, reclamanții din litigiul principal au chemat în judecată Regiunea Flamandă în fața Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul de Primă Instanță neerlandofon din Bruxelles, Belgia).

21 Acești reclamanți contestă, cu titlu principal, aplicabilitatea Regulamentului nr. 1099/2009 în cazul sacrificării religioase, pentru motivul că articolul 1 alineatul (3) litera (a) punctul (iii) exclude din domeniul de aplicare al acestuia sacrificarea animalelor în cadrul „manifestărilor culturale sau sportive”. În subsidiar, reclamanții menționați contestă validitatea normei prevăzute la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, în măsura în care, pe de o parte, aceasta ar încălca dreptul la libertatea de religie protejată prin articolul 10 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”), precum și prin articolul 9 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), și, pe de altă parte, nu ar respecta obiceiurile belgiene referitoare la ritualurile religioase ale Sărbătorii Sacrificiului, garantate de articolul 13 TFUE.

22 Instanța de trimitere arată de la bun început că sacrificarea religioasă efectuată în cadrul Sărbătorii Sacrificiului intră în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 1099/2009, deoarece această practică intră în sfera noțiunii „ritual religios”, în sensul articolului 2 litera (g) din regulament și face astfel obiectul normei prevăzute la articolul 4 alineatul (4) de același regulament.

23 În aceste condiții, instanța menționată consideră însă că, prin punerea în aplicare a normei prevăzute la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, circulara atacată dă naștere unei restrângeri a dreptului la libertatea de religie și aduce atingere obiceiurilor belgiene referitoare la ritualurile religioase. Astfel, această circulară i-ar obliga pe musulmanii practicanți să efectueze sacrificările religioase în perioada Sărbătorii Sacrificiului în abatoare autorizate cu respectarea cerințelor tehnice referitoare la construcție, la configurare și la echipament prevăzute în Regulamentul nr. 853/2004. Totuși, pe teritoriul Regiunii Flamande, abatoarele care îndeplinesc aceste cerințe nu ar fi în număr suficient pentru a răspunde creșterii cererii de carne halal constatate, în general, în perioada Sărbătorii Sacrificiului. Astfel, obligația de a efectua sacrificările religioase în abatoare autorizate i-ar împiedica pe mulți musulmani practicanți să își îndeplinească datoria religioasă de a sacrifica sau de a cere să li se sacrifice, în prima zi a Sărbătorii Sacrificiului, un animal în conformitate cu cerințele ritualului.

24 În plus, potrivit instanței de trimitere, această restrângere nu ar fi nici pertinentă, nici proporțională pentru atingerea obiectivelor legitime privind protejarea bunăstării animalelor și a sănătății publice pe care le urmărește. Astfel, pe de o parte, unitățile de sacrificare temporare autorizate din anul 1998 până în anul 2014 ar fi reușit să garanteze, la un nivel suficient, evitarea suferinței animalelor și respectarea sănătății publice. Pe de altă parte, transformarea acestor unități de sacrificare temporare în abatoare care să respecte cerințele tehnice referitoare la construcție, la configurare și la echipament prevăzute în Regulamentul nr. 853/2004 ar necesita investiții financiare foarte ridicate care ar avea un caracter disproporționat, dată fiind natura temporară a sacrificărilor religioase practicate în acestea.

25 În lumina acestor considerații, instanța de trimitere are îndoieli cu privire la validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera k) din acesta.

26 În aceste condiții, Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Tribunalul de Primă Instanță neerlandofon din Bruxelles) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 4 alineatul (4) coroborat cu articolul 2 litera (k) din Regulamentul [nr. 1099/2009] este nevalid, întrucât este contrar articolului 9 din [CEDO], articolului 10 din [cartă] și/sau articolului 13 [TFUE], în măsura în care prevede că animalele supuse unor metode speciale de sacrificare, prevăzute de ritualuri religioase, pot fi sacrificate fără asomare doar într-un abator care intră în domeniul de aplicare al Regulamentului [nr. 853/2004], în timp ce în Regiunea Flamandă nu există o capacitate suficientă în astfel de abatoare pentru a satisface cererea anuală de animale sacrificate religios fără asomare existentă cu ocazia Sărbătorii […] Sacrificiului, iar costurile legate de transformarea unităților de sacrificare temporare autorizate și controlate de autoritățile publice în abatoare care intră în domeniul de aplicare al Regulamentului [nr. 853/2004] nu par utile pentru atingerea obiectivelor urmărite privind bunăstarea animalelor și sănătatea publică și nu par să fie proporționale cu acestea?”

Cu privire la întrebarea preliminară

Cu privire la admisibilitate

27 Regiunea Flamandă, guvernele neerlandez și al Regatului Unit, precum și Consiliul Uniunii Europene și Comisia susțin că întrebarea preliminară este inadmisibilă.

28 Pe de o parte, Regiunea Flamandă și guvernul Regatului Unit contestă pertinența acestei întrebări, din cauza formulării sale. Astfel, acestea arată că o eventuală restrângere a dreptului la libertatea de religie ar putea decurge, eventual, numai din Regulamentul nr. 853/2004, în măsura în care regulamentul menționat este cel care stabilește condițiile de autorizare a abatoarelor în care circulara atacată impune să se efectueze sacrificarea religioasă în perioada Sărbătorii Sacrificiului. Astfel, respectiva întrebare nu ar avea legătură cu litigiul principal, în măsura în care nu privește validitatea Regulamentului nr. 853/2004, ci a articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta.

29 Pe de altă parte, Regiunea Flamandă, guvernul neerlandez și al Regatului Unit, precum și Consiliul și Comisia exprimă îndoieli cu privire la utilitatea întrebării preliminare. Acestea susțin în special că respectiva întrebare se întemeiază pe împrejurări de fapt interne care nu au legătură cu Regulamentul nr. 1099/2009, astfel încât nu sunt de natură să afecteze validitatea acestuia. Astfel, problema la originea litigiului principal ar rezulta numai din capacitatea insuficientă a abatoarelor autorizate în Regiunea Flamandă pentru a face față cererii în perioada Sărbătorii Sacrificiului și investițiile financiare semnificative necesare pentru a permite ca unitățile de sacrificare temporare să fie transformate în abatoare care respectă cerințele Regulamentului nr. 853/2004.

30 În această privință, trebuie amintit de la bun început că numai instanța națională sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată are competența să aprecieze, în raport cu particularitățile cauzei, atât necesitatea unei decizii preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, în cazul în care întrebarea adresată are ca obiect interpretarea sau validitatea unei norme de drept al Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe (a se vedea în acest sens Hotărârea din 16 iunie 2015, Gauweiler și alții, C-62/14, EU:C:2015:400, punctul 24, și Hotărârea din 4 mai 2016, Pillbox 38, C-477/14, EU:C:2016:324, punctul 15).

31 Rezultă că o întrebare preliminară care privește dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Refuzul Curții de a se pronunța asupra unei astfel de întrebări nu este posibil decât atunci când este evident că interpretarea sau aprecierea solicitată a validității unei norme a Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea ori cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică ori atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care i-au fost adresate (Hotărârea din 16 iunie 2015, Gauweiler și alții, C-62/14, EU:C:2015:400, punctul 25).

32 În speță, în ceea ce privește, pe de o parte, argumentul întemeiat pe lipsa de pertinență a întrebării preliminare pentru soluționarea litigiului principal, trebuie arătat că este adevărat că condițiile de autorizare a abatoarelor pe care le impune circulara atacată, începând cu anul 2015, în vederea sacrificării religioase în perioada Sărbătorii Sacrificiului sunt stabilite prin Regulamentul nr. 853/2004. Cu toate acestea, reiese cu claritate din dosarul prezentat Curții că această circulară a fost adoptată având ca temei specific norma prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, care impune efectuarea sacrificării religioase în abatoare autorizate care respectă cerințele tehnice stabilite prin Regulamentul nr. 853/2004.

33 În aceste condiții, întrebarea adresată de instanța de trimitere, în măsura în care privește validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament are o legătură evidentă cu realitatea și cu obiectul litigiului principal și este, prin urmare, pertinentă pentru soluționarea acestuia.

34 În ceea ce privește, pe de altă parte, argumentul întemeiat pe caracterul inutil al acestei întrebări, întrucât s-ar întemeia pe împrejurări de fapt interne care nu au legătură cu eventuala nevaliditate a Regulamentului nr. 1099/2009, este necesar să se arate că acest argument trebuie analizat, astfel cum a subliniat avocatul general la punctele 39-42 din concluzii, în cadrul examinării fondului prezentei cereri de decizie preliminară.

35 Astfel, un asemenea argument vizează în realitate contestarea posibilității înseși de a declara nevalidă, din perspectiva dreptului primar al Uniunii și în special a dispozițiilor cartei și ale Tratatului FUE, norma prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta prin susținerea tezei potrivit căreia obligația care decurge din această normă, de a efectua sacrificarea religioasă în abatoare autorizate, nu poate constitui, în sine, o restrângere a exercitării libertății de religie și obiceiurilor naționale referitoare la ritualuri religioase.

36 Rezultă din ceea ce precedă că întrebarea adresată este admisibilă.

Cu privire la fond

37 Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită Curții să examineze validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, din perspectiva articolului 10 din cartă, a articolului 9 din CEDO, precum și a articolului 13 TFUE, în măsura în care respectivele dispoziții ale Regulamentului nr. 1099/2009 au ca efect să impună efectuarea sacrificării religioase cu ocazia Sărbătorii musulmane a Sacrificiului în abatoare autorizate care să respecte cerințele tehnice stabilite prin Regulamentul nr. 853/2004.

Cu privire la validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, din perspectiva articolului 10 din cartă și a articolului 9 din CEDO

38 Cu titlu introductiv, trebuie amintit că Uniunea este o uniune de drept în care orice act al instituțiilor sale este supus controlului conformității în special cu tratatele, cu principiile generale de drept și cu drepturile fundamentale (Hotărârea din 6 octombrie 2015, Schrems, C-362/14, EU:C:2015:650, punctul 60 și jurisprudența citată).

39 Mai întâi, în ceea ce privește dreptul la libertatea de religie vizată de întrebarea preliminară, instanța de trimitere se referă la protecția acordată acestuia atât prin articolul 10 din cartă, cât și prin articolul 9 din CEDO.

40 În această privință, trebuie precizat că, deși, astfel cum confirmă articolul 6 alineatul (3) TUE, drepturile fundamentale garantate de CEDO constituie o parte a dreptului Uniunii în calitate de principii generale și deși articolul 52 alineatul (3) din cartă prevede că drepturile conținute în aceasta, corespunzătoare unor drepturi garantate prin CEDO, au același înțeles și aceeași întindere ca cele pe care le conferă convenția amintită, aceasta din urmă nu constituie, atât timp cât Uniunea nu a aderat la ea, un instrument juridic integrat formal în ordinea juridică a Uniunii (Hotărârea din 26 februarie 2013, Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punctul 44, Hotărârea din 3 septembrie 2015, Inuit Tapiriit Kanatami și alții/Comisia, C-398/13 P, EU:C:2015:535, punctul 45, precum și Hotărârea din 15 februarie 2016, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punctul 45).

41 Examinarea validității articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, solicitată de instanța de trimitere, trebuie să se realizeze, așadar, din perspectiva articolului 10 din cartă (a se vedea prin analogie Hotărârea din 15 februarie 2016, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punctul 46 și jurisprudența citată).

42 Este necesar să se verifice, în continuare, dacă metodele speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase, în sensul articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009, intră în domeniul de aplicare al articolului 10 alineatul (1) din cartă.

43 În această privință, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței Curții, dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie consacrat la articolul 10 alineatul (1) din cartă implică, printre altele, libertatea oricărei persoane de a-și manifesta religia sau convingerea individual sau colectiv, în public sau în particular, prin intermediul cultului, al învățământului, al practicilor și al îndeplinirii diverselor rituri pe care ea le presupune (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 martie 2017, G4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, punctul 27, precum și Hotărârea din 14 martie 2017, Bougnaoui și ADDH, C-188/15, EU:C:2017:204, punctul 29).

44 În plus, este necesar să se arate că în cartă se reține o accepțiune largă a noțiunii „religie” pe care o prevede, de natură să acopere atât *forum internum*, și anume faptul de a avea convingeri, cât și *forum externum*, și anume manifestarea în public a credinței religioase (a se vedea în acest sens Hotărârea din 14 martie 2017, G4S Secure Solutions, C-157/15, EU:C:2017:203, punctul 28, precum și Hotărârea din 14 martie 2017, Bougnaoui și ADDH, C-188/15, EU:C:2017:204, punctul 30).

45 În consecință, metodele speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase, în sensul articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009, intră în domeniul de aplicare al articolului 10 alineatul (1) din cartă (a se vedea prin analogie Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 27 iunie 2000, Cha’are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței, CE:ECHR:2000:0627JUD002741795, § 74).

46 În sfârșit, este necesar să se verifice dacă, astfel cum a arătat instanța de trimitere, sacrificarea religioasă în discuție în litigiul principal este într-adevăr vizată de norma prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009.

47 În această privință, trebuie subliniat că noțiunea „ritual religios” prevăzută de această dispoziție este definită la articolul 2 litera (g) din Regulamentul nr. 1099/2009 ca fiind „o serie de acțiuni care se referă la sacrificarea animalelor și care sunt stabilite de o religie”.

48 Or, astfel cum s-a amintit la punctele 11 și 12 din prezenta hotărâre, reiese din cererea de decizie preliminară că sacrificarea religioasă în discuție în litigiul principal constituie un ritual celebrat în fiecare an de un număr mare de musulmani practicanți din Belgia pentru a respecta un precept religios specific care constă în obligația de a sacrifica sau a cere să li se sacrifice, fără asomare prealabilă, un animal a cărui carne este după aceea parțial consumată de familie, iar parțial este împărțită persoanelor nevoiașe, vecinilor și rudelor mai îndepărtate.

49 În consecință, sacrificarea respectivă intră într-adevăr în sfera noțiunii „ritual religios” în sensul articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009. Prin urmare, aceasta intră în domeniul de aplicare al articolului 10 alineatul (1) din cartă.

50 O astfel de considerație nu poate fi repusă în discuție, după cum a arătat avocatul general la punctele 51-58 din concluzii, de dezbaterea teologică, evidențiată de GAIA în observațiile scrise și în ședință, care ar exista în cadrul diferitor curente religioase din comunitatea musulmană cu privire la caracterul, absolut sau neabsolut, al obligației de a efectua sacrificarea fără asomarea prealabilă a animalelor în perioada Sărbătorii Sacrificiului și la existența corelativă a unor pretinse soluții alternative în cazul imposibilității îndeplinirii unei astfel de obligații.

51 Astfel, existența unor eventuale diferențe teologice pe această temă nu poate, în sine, să afecteze calificarea drept „ritual religios” a practicii referitoare la sacrificările religioase, astfel cum este descrisă de instanța de trimitere în cadrul prezentei cereri de decizie preliminară.

52 Aceste precizări introductive fiind făcute, trebuie să se examineze dacă norma prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament constituie sau nu constituie o restrângere a dreptului la libertatea de religie garantat de articolul 10 din cartă.

53 Articolul 4 alineatul (1) din Regulamentul nr. 1099/2009 prevede, ca principiu general, că, în cadrul Uniunii, „animalele vor fi ucise doar după asomare”. Alineatul (4) al acestui articol prevede că, în cazul animalelor supuse unor metode speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase, precum cele legate de sacrificarea religioasă în perioada Sărbătorii Sacrificiului, „cerințele prevăzute la alineatul (1) nu se aplică atunci când sacrificarea are loc într-un abator”.

54 În ceea ce privește articolul 2 litera (k) din Regulamentul nr. 1099/2009, acesta definește noțiunea „abator” în sensul regulamentului ca fiind „orice unitate utilizată pentru sacrificarea animalelor terestre care intră în domeniul de aplicare al [Regulamentului nr. 853/2004]”.

55 Rezultă astfel din coroborarea articolului 4 alineatele (1) și (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 cu articolul 2 litera (k) din acesta că practica sacrificării religioase fără asomare prealabilă este autorizată, cu titlu derogator, în Uniune, cu condiția ca o astfel de sacrificare să aibă loc într-o unitate care face obiectul unei autorizații acordate de autoritățile naționale competente și care respectă, în acest scop, cerințele tehnice referitoare la construcție, la configurare și la echipament impuse de Regulamentul nr. 853/2004.

56 În această privință, trebuie precizat că derogarea autorizată prin articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 nu instituie nicio interdicție a exercitării practicii sacrificării religioase în Uniune, ci, dimpotrivă, concretizează angajamentul pozitiv al legiuitorului Uniunii de a permite practicarea sacrificării animalelor fără asomare prealabilă, pentru a asigura respectarea efectivă a libertății de religie, printre alții, a musulmanilor practicanți în timpul Sărbătorii Sacrificiului.

57 O astfel de interpretare este confirmată în considerentul (18) al Regulamentului nr. 1099/2009, care enunță în mod clar că regulamentul menționat instituie o derogare expresă de la cerința de asomare a animalelor înainte de sacrificare, pentru a se garanta tocmai respectarea libertății de religie și a dreptului persoanelor de a-și manifesta religia sau convingerea prin intermediul practicilor și al îndeplinirii riturilor, astfel cum prevede articolul 10 din cartă.

58 În acest context, este necesar să se considere că, prevăzând obligația de a efectua sacrificarea religioasă într-un abator autorizat, care respectă cerințele Regulamentului nr. 853/2004, articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta urmărește exclusiv să organizeze și să reglementeze, din punct de vedere tehnic, libera exercitare a sacrificării fără asomare prealabilă în scopuri religioase.

59 Or, o astfel de reglementare tehnică nu este, în sine, de natură să conducă la o restrângere a dreptului la libertatea de religie a musulmanilor practicanți.

60 Astfel, în primul rând, trebuie arătat că articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament supune sacrificarea religioasă acelorași condiții tehnice precum cele care se aplică, în principiu, oricărei sacrificări de animale în interiorul Uniunii, indiferent de metoda utilizată.

61 După cum a arătat avocatul general la punctul 78 din concluzii, obligația de a utiliza un abator autorizat, care să respecte cerințele tehnice impuse de Regulamentul nr. 853/2004, îi vizează în mod general și nediferențiat pe toți cei care organizează sacrificări de animale, fără nicio legătură cu o anumită religie, și îi privește astfel în mod nediscriminatoriu pe toți producătorii de carne din Uniune.

62 În al doilea rând, este necesar să se precizeze că, prevăzând astfel de condiții tehnice, legiuitorul Uniunii a conciliat respectarea metodelor speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase cu respectarea normelor esențiale stabilite de Regulamentele nr. 1099/2009 și nr. 853/2004 privind protecția bunăstării animalelor în momentul uciderii și sănătatea tuturor consumatorilor de carne.

63 Așadar, pe de o parte, protecția bunăstării animalelor reprezintă principalul obiectiv urmărit de Regulamentul nr. 1099/2009 și în special de articolul 4 alineatul (4) din acesta, astfel cum reiese din chiar titlul regulamentului și din considerentul (2) al acestuia.

64 Astfel cum Curtea a arătat deja, importanța bunăstării animalelor s-a reflectat în special în adoptarea de către statele membre a Protocolului (nr. 33), în temeiul căruia Uniunea și statele membre trebuie să țină pe deplin seama de cerințele de bunăstare a animalelor atunci când formulează și pun în aplicare politica Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 iunie 2008, Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers și Andibel, C-219/07, EU:C:2008:353, punctul 27, precum și Hotărârea din 23 aprilie 2015, Zuchtvieh-Export, C-424/13, EU:C:2015:259,punctul 35).

65 În acest context, legiuitorul Uniunii a considerat că, în vederea evitării unei suferințe excesive și inutile a animalelor ucise fără asomare prealabilă, orice sacrificarea religioasă trebuie să aibă loc într-un abator care respectă cerințele tehnice impuse de Regulamentul nr. 853/2004. Astfel, după cum rezultă în esență din considerentele (43) și (44) ale Regulamentului nr. 1099/2009, numai în acest tip de abatoare este posibil, printre altele, să se imobilizeze „în mod mecanic și individual” aceste animale prin mijloace adecvate și să se țină seama de „progresele științifice și tehnice” în materie, reducându-le la minimum suferința.

66 Pe de altă parte, obiectivul de a asigura un nivel ridicat de protecție a sănătății umane a condus legiuitorul Uniunii, după cum reiese din considerentul (8) al Regulamentului nr. 1099/2009, să impună în sarcina operatorilor din sectorul alimentar responsabilitatea cu privire la asigurarea siguranței alimentare, precum și obligația de a efectua sacrificările de animale în abatoare care respectă cerințele tehnice privind construcția, configurarea și echipamentul prevăzute în special în anexa III la Regulamentul nr. 853/2004.

67 Astfel, după cum a arătat avocatul general la punctele 64 și 65 din concluzii, prin adoptarea acestui din urmă regulament, legiuitorul Uniunii a urmărit în mod expres să asigure, în conformitate cu intenția expusă în considerentul (2) al acestuia, că toate alimentele de origine animală, indiferent de modul de sacrificare ales, sunt produse și comercializate în conformitate cu norme stricte care permit garantarea respectării igienei și a siguranței alimentare și evitarea, astfel, a riscurilor pentru sănătatea umană.

68 Rezultă din considerațiile de mai sus că norma prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament nu este de natură să determine, în sine, nicio restrângere, în perioada Sărbătorii Sacrificiului, a dreptului la libertatea de religie a musulmanilor practicanți, protejată prin articolul 10 din cartă.

69 Instanța de trimitere consideră totuși că obligația rezultată din această normă este de natură să împiedice, pe teritoriul Regiunii Flamande, numeroși musulmani practicanți să practice sacrificarea religioasă și să dea naștere unei restrângeri a dreptului acestora la libertatea de religie.

70 Aceste considerații ar fi legate de faptul că abatoarele autorizate situate pe teritoriul Regiunii Flamande și care sunt conforme cu cerințele Regulamentului nr. 853/2004 nu oferă o capacitate de sacrificare suficientă pentru a răspunde creșterii cererii pentru carne halal în perioada Sărbătorii Sacrificiului. Or, crearea, pe cheltuiala comunității musulmane, a unor abatoare autorizate sau transformarea în abatoare autorizate a siturilor de sacrificare temporare care au fost operaționale până în anul 2014 ar necesita investiții financiare excesiv de ridicate. În plus, dat fiind caracterul temporar al practicării sacrificării religioase, aceste investiții nu ar fi pertinente nici din perspectiva evitării suferinței inutile sau excesive

a animalelor, nici pentru a oferi garanții mai bune în materie de sănătate publică. Ele ar putea fi de asemenea disproporționate în raport cu plusvaloarea în materia respectării bunăstării animalelor și a sănătății publice.

71 În această privință, trebuie amintit însă de la bun început că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, validitatea unui act al Uniunii trebuie apreciată în funcție de elementele de fapt și de drept existente la data adoptării acestui act. Atunci când legiuitorul Uniunii este pus în situația să aprecieze efectele pentru viitor ale unei reglementări pe care urmează să o adopte, deși aceste efecte nu pot fi prevăzute cu exactitate, aprecierea sa nu poate fi cenzurată decât dacă se dovedește a fi vădit eronată în raport cu elementele de care dispunea la momentul adoptării reglementării în cauză (Hotărârea din 17 octombrie 2013, Schaible, C-101/12, EU:C:2013:661, punctul 50, și Hotărârea din 9 iunie 2016, Pesce și alții, C-78/16 și C-79/16, EU:C:2016:428, punctul 50).

72 Validitatea unei dispoziții a dreptului Uniunii se apreciază, astfel, în funcție de caracteristicile specifice acestei dispoziții și nu poate depinde de circumstanțele particulare ale unui anumit caz (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 iulie 2016, Ordre des barreaux francophones et germanophone și alții, C-543/14, EU:C:2016:605, punctul 29).

73 Or, în speță, pe de o parte, reiese din dosarul prezentat Curții că problematica evidențiată de instanța de trimitere și menționată la punctul 70 din prezenta hotărâre se referă doar la un număr limitat de comune din Regiunea Flamandă. Această problematică nu poate să fie considerată, așadar, intrinsec legată de aplicarea, în întreaga Uniune, a normei prevăzute la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament.

74 Astfel, simplul fapt că aplicarea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament ar putea limita libertatea de a practica sacrificările religioase într-o regiune a unui anumit stat membru nu este de natură să afecteze validitatea acestei dispoziții din perspectiva articolului 10 din cartă. Într-adevăr, întrucât Regulamentul nr. 1099/2009 are impact în toate statele membre, aprecierea validității sale nu trebuie să fie efectuată luând în considerare situația specială a unui singur stat membru, ci pe aceea a tuturor statelor membre ale Uniunii (a se vedea prin analogie Hotărârea din 4 mai 2016, Polonia/Parlamentul și Consiliul, C-358/14, EU:C:2016:323, punctul 103 și jurisprudența citată).

75 În plus, potrivit informațiilor care figurează în dosarul prezentat Curții, eventualele costuri suplimentare menționate de instanța de trimitere nu au împiedicat, în cursul anului 2015, două foste unități de sacrificare temporare din Regiunea Flamandă și, în cursul anului 2016, trei astfel de unități să se conformeze normei prevăzute la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acest regulament.

76 Pe de altă parte, problematica legată de aceste eventuale costuri suplimentare este determinată de circumstanțe conjuncturale pur interne.

77 Astfel, necesitatea de a crea noi abatoare care să respecte cerințele Regulamentului nr. 853/2004, cu riscul unor eventuale costuri suplimentare în sarcina comunității musulmane pe care ar implica-o aceasta, rezultă exclusiv din pretinsa capacitate insuficientă a abatoarelor autorizate existente pe teritoriul Regiunii Flamande.

78 Or, o astfel de problemă punctuală privind capacitatea de sacrificare pe teritoriul unei regiuni a unui stat membru, legată de creșterea cererii de sacrificări religioase pe durata câtorva zile cu ocazia Sărbătorii Sacrificiului, este consecința unui concurs de împrejurări interne care nu poate afecta validitatea articolului 4 alineatul (4) din regulamentul menționat coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta.

79 Rezultă din cele de mai sus că îndoielile exprimate de instanța de trimitere în ceea ce privește o eventuală încălcare a libertății de religie ca urmare a unei sarcini financiare disproporționate pentru comunitățile musulmane vizate sunt nefondate și nu sunt de natură să infirme constatarea efectuată la punctul 68 din prezenta hotărâre, potrivit căreia norma prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta nu determină, în sine, nicio restrângere a dreptului la libertatea de religie a musulmanilor, garantat de articolul 10 din cartă.

80 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că examinarea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta nu a evidențiat niciun element de natură să îi afecteze validitatea din perspectiva articolului 10 din cartă.

Cu privire la validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta din perspectiva articolului 13 TFUE

81 În ceea ce privește aprecierea validității articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta, din perspectiva articolului 13 TFUE, această din urmă dispoziție prevede că Uniunea și statele membre trebuie să țină seama de toate cerințele bunăstării animalelor, respectând totodată „actele cu putere de lege și normele administrative, precum și obiceiurile statelor membre în privința riturilor religioase, a tradițiilor culturale și a patrimoniilor regionale”.

82 În această privință, este necesar să se arate însă, astfel cum subliniază Comisia în observațiile sale scrise, că, în cazul de față, nu reiese cu claritate din documentele prezentate Curții care ar fi actele cu putere de lege și normele administrative sau obiceiurile belgiene în privința ritualului religios al Sărbătorii Sacrificiului care ar intra sub incidența articolului 13 TFUE. Astfel, legislația belgiană în vigoare la momentul cererii de decizie preliminară prevede că sacrificarea religioasă trebuie să fie efectuată în mod obligatoriu în cadrul unui abator autorizat care să respecte cerințele Regulamentului nr. 853/2004. Prin urmare, singurele dispoziții de drept național în materie de ritualuri religioase care ar putea fi vizate de aplicarea normei prevăzute la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta ar fi cele în vigoare până la 4 iunie 2015, data adoptării circularei atacate.

83 În orice caz, chiar dacă ar trebui să se considere că instanța de trimitere se referă la aceste dispoziții de drept național, nu este mai puțin adevărat că, din moment ce s-a statuat că norma rezultată din aplicarea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta nu impune nicio restrângere a dreptului la libertatea de religie pentru musulmani, garantat de articolul 10 din cartă, niciunul dintre elementele supuse examinării Curții nu permite să se constate, pentru aceleași considerații precum cele expuse la punctele 56-80 din prezenta hotărâre, nevaliditatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta din perspectiva articolului 13 TFUE.

84 Având în vedere ansamblul considerațiilor care precedă, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că examinarea întrebării preliminare nu a evidențiat niciun element de natură să afecteze validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta din perspectiva articolului 10 din cartă și a articolului 13 TFUE.

Cu privire la cheltuielile de judecată

85 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară:

Examinarea întrebării preliminare nu a evidențiat niciun element de natură să afecteze validitatea articolului 4 alineatul (4) din Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii coroborat cu articolul 2 litera (k) din acesta din perspectiva articolului 10 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și a articolului 13 TFUE.

Semnături